

2. EGYSZER VOLT...

A. A mesék világa

FURULYÁS PALKÓ

Hol volt, hol nem volt, az Óperenciás-tengeren is túl, még az üveghegyeken is túl, ahol a kurtafarkú kismalac túr, volt egyszer egy szegény özvegyasszony, annak egy fia: Palkó volt a neve. Nagy szegénységben éltek: mikor volt mit egyenek, mikor nem. Nem volt egyebük, csak egy kidúlt-bedúlt falú házuk meg egy kertjük. Azt mondja egyszer Palkó az anyjának:

– Édesanyám, én nem éhezek itthon többet, elmegyek szolgálni, addig haza sem jövök, amíg legalább egy borjút nem szolgállok. A kertünkben majd felnövekedik, s lesz legalább egy kicsi gazdaságunk.

Elmegy Palkó szolgálatba, odavan egy esztendeig, szolgál egy borjút. Aztán megint elmegy szolgálatba, s megint szolgál egy borjút. A harmadik esztendőben is, a negyedikben is. Volt már négy borjú, de kicsi volt a kert és kevés széna termett benne, nem volt mivel tartsák a borjakat. Ő bizony gondolta magában, vásárra hajtja mind a négyet s eladja. El is indul a négy borjúval, de amint az úton menne, szembejő vele egy ősz öregember s azt mondja neki:

– Te legény, van nekem egy szépen szóló furulyám, neked adom, ha egy borjút adsz érte.

– Ugyan mit gondol, bátyámuram, csak nem adhatok egy borjat egy furulyáért?

– Csak adjad, ne félj, nem akármilyen furulya ez, mint a többi. Majd meglátod, hogy nagy hasznát veszed még ennek.

– Isten neki – gondolja magában Palkó s odaad egy borjat a furulyáért. Azzal tovább megy. De még egy puskalövésnyire sem mehetett, megint elejébe kerekedik az ősz öregember s azt mondja neki:

– Te legény, adj még egy borjat, s nézd, ezt az egeret neked adom érte.

Nagyot kacag Palkó.

– Hát hogy adnék én borjat egy egerért? Mit gondol, bátyámuram? Van otthon eger elég, mindig bosszankodik az édesanyám miattuk.

– Jó, jó, de ez nem olyan eger, mint a többi.

Addig beszél az öregember, míg Palkó odaad egy borjat egy egerért. Most már két borjúval ment a város felé, de hogy, hogy nem, az égből esett-e le, vagy a földből bújt elő, megint csak elejébe állott az ősz öregember s azt mondta neki:

– Te legény, van nekem egy futóbogaram. Ez csak az igazi. Neked adom, ha egy borjat adsz érte.

– Nem adom én – mondta Palkó –, nem bolondultam meg. Elég bolond voltam, hogy két borjat már odaadtam egy furulyáért meg egy egerért.

– Mondom neked, hogy adj egy borjat ezért a futóbogárért, mert bizony nagy hasznát veszed.

Mit gondolt Palkó mit nem, odaadta a harmadik borjat is. Ment egy borjúval, hajtotta nagy búsán a város felé. Mindegyre vissza akart fordulni, hogyha találkozhatnék valahogyan azzal az öregemberrel, mert erősen megbánta a vásárt. Nem, nem kellett, hogy visszaforduljon, mert amint nagy búsán mendegélt, tűnődött magában, csak elejébe került az ősz öregember s azt mondja neki:

– Hallod-e, fiam? Add nekem ezt a borjat is, adok érte egy zacskót.

– Nem adom én – mondta Palkó –, bár a többi se adtam volna. Nem tudom, hogy kerülök az anyám szeme elé.

– Csak add ide a borjat, ne búsulj semmit. Nem akármilyen zacskó ez. Tudd meg, hogy ebbe a zacskóba álom van kötve. Csak mondanod kell neki, hogy hány órát akarsz aludni, s annyit alszol. S ha mást akarsz elaltatni, azt is elaltathatod, csak szólj a zacskónak.

Azt gondolja Palkó:

– Ha már így van, minek menjek egy borjúval vásárra. Legyen az öregé a negyedik borjút is.

Mikor a negyedik borjút is átadta az öregembernek, azt mondta az:

– No fiam, most menj haza. Otthon nem lesz maradásod, az édesanyád addig ver, amíg valaki ki nem szabadítja a keze közül. De ha kiszabadultál, szaladj, amerre a szemed lát s kiáltsd vissza az édesanyádnak:

– Isten áldja meg, édesanyám, addig nem jövök vissza, míg király nem lesz belőlem!

Hiszen volt otthon nemulass, mikor Palkó hazaért. Kérdezte az anyja:

– Eladtad a borjakat, fiam?

– El, édesanyám, el.

– Hát hol a pénz?

– Nem pénzért adtam, édesanyám, hanem ezekért, ni. – S előhúzta a tarisnyájából a furulyát, az egeret, a futóbogarat s az álomzacskót.

Hej, megmérgeződött az özvegyasszony! Kapott egy husángot, ütötte Palkót, ahol találta, s ha átal nem szalad a szomszédasszony, s ki nem szabadítja a keze közül, bizony mondom, hogy holtra veri.

Szaladott Palkó, amerre a szeme látott, de visszakiáltott az anyjának.

– Isten áldja meg, édesanyám! Addig vissza nem jövök, amíg király nem lesz belőlem!

Ment, mendegélt Palkó hetedhét ország ellen, az Óperenciás-tengeren túl, ahol a kis kurtafarkú malac túr, s ért egy nagy városba. Abban a városban lakott a király. Ennek a királynak volt egy gyönyörűséges leánya, de ennek a leánynak nagy betegsége volt. Olyan nagy bánat nehezedett a szívére, hogy senki meg nem tudta nevetetni, s nem jött álom a szemére sem éjjel, sem nappal.

A király éppen akkor hirdette ki az egész országban, hogy annak adja a leányát s az egész országát, aki olyan orvosságot ad neki, hogy mikor elkövetkezik a rendes ideje, tudjon aludni.

Bezzeg jöttek mindenféle hercegek, grófok, bárók, válogatott cigánylegények, mind szerencsét próbáltak. De a királykisasszonyt sem megnevettetni, sem elaltatni nem tudták.

Megy Palkó is a király udvarába s jelenti, hogy ő is szerencsét próbál. Csak üljön ki a királykisasszony a palota tornácára, s majd az udvaron mutat valamit.

Kiül a királykisasszony a tornácba, kiül a király is, a felesége is, összegyűltek mind az udvarbeliek is, hadd lássák, mit tud ez a szegény legény. Akkor Palkó kivette a tarisznyájából az egeret s a futóbogarat, szépen letette a földre. Aztán fújni kezdte szépen szóló furulyáját, s hát halljatok csudát, az egér derékon kapta a futóbogarat s járták a táncot, hogy csak úgy porzott az udvar. De uram istenem, akkorát kacagott a királykisasszony, hogy a kacagástól csengett a palota. Kacagott a király is, a felesége is, kacagott az udvar népe is.

– No, fiam – mondotta a király –, megkacagtattad a leányomat, most még csak altasd el.

Azt mondotta Palkó:

– Csak vigyék be felséges királyom a királykisasszonyt a szobájába, fektessék le az ágyába, s majd meglátják, hogy mindjárt elalszik:

Mikor a királykisasszonyt lefektették, Palkó bedugta fejét a tarisznájába s szólt a zacskónak:

– Aludjék a királykisasszony holnap reggel nyolc óráig.

Abban a pillanatban lekoppant a királykisasszony szeme s aludt édesen másnap reggel nyolc óráig.

Eközben felöltöztették Palkót drága szép bíborvörös gúnyába, s amint a királykisasszony felébredt, mindjárt nagy lakodalmat csaptak, s az öreg király átadta a leánya kezével az országot is. Hét nap és hét éjjel húzták a cigányok, járták a legények és leányok.

Lakodalom után Palkó elment az édesanyja után, s hatlovas hintón a palotába hozta. Sóra, fára nem volt többet gondja.

Még ma is élnek, ha meg nem haltak.

Gyűjtötte Benedek Elek

ÚTMUTATÓ

A **mesék** nyelvezete mindig sajátos. „Hol volt, hol nem volt...” – a legöbbször így kezdődik. Persze van más meseindítás is, ilyen is tudtok mondani. Amikor a hős valamire vállalkozik, mit mond? „Uram, királyom, életem, halálom, kezedbe ajánlom...”

A figyelmeztetés is hasonló a népmesékben. „Kilencvenkilencnek karóban a feje, tied lesz a századik”.

„Jöttél helyébe jót várj” – hangzik a hálálkodás, ha a hős segít egy-egy bajba jutott állaton, emberen.

A mese vége pedig: „Ma is élnek, ha meg nem haltak”, vagy „Dióhéjba kerekedtek, s a Küiküllön leereszkedtek”. Láthatjátok tehát, hogy rendszerint **hagyományos az indításuk, a befejezésük, de közben is találunk mesei fordulatokat.** Írjátok ki ezeket! Vigyázzatok, nemcsak teljes értékű mondatok lehetnek, mert például a házikó milyen szokott lenni? Vagy a váratlan megjelenést is hasonló módon fejezik ki a mesékben. Az ilyeneket is keressétek, sokat fogtok találni.

A mesékben **nincs lehetetlen.** Még az is megtörténhet, hogy egy szegény legényből király lesz. Persze, nem akármilyen legényből, hanem a bátor, talpraesett, eszes legényből. De néha még neki is segítségre van szüksége. **Különleges szereplők (ilyent biztosan sokat tudsz mondani) segítik,** néha meg akadályozzák útjában. **Varázsszerekre** is szüksége lehet.

Milyen varázsszerepeket tudnátok mondani akár ebből a meséből, akár másból?

A mesehősök életében nagyon sok a hasonló vonás, vagyis a mesékben a cselekvés hasonló elemekből épül fel. Ezek a **mesei motívumok**. A hős rendszerint hátrányos helyzetű: a legkisebb fiú vagy szegény ember gyermeke. A céljának eléréséhez vezető úton akadályokat kell legyőznie, különféle **próbákat** kell kiállnia. Leggyakrabban a vitézség, a bátorság, a becsület, a hűség vagy a bizalom próbáját. Mindez rendszerint csak akkor sikerül, ha jószággal megnyeri a szereplők egyrészének jóindulatát. Hogy megtörhesse a varázslatot, meg kell küzdenie a gonosz erőkkel (sárkány, boszorkány). Így tudja megszabadítani a királylányt. Jutalma nem marad el: övé lesz a királylány keze és a királyság fele.

A **motívum** egy műben többször felbukkanó részlet, mozzanat, mely változatlanul vagy variálva ismétlődik.

Ezekből a motívumokból (valaki megszabadítása, a gonosz hatalmának megtörése stb.) ti is tudtok mesét összeállítani.

Palkó, ha nem bízik meg az öregember szavában, nem jutott volna a különleges állatokhoz és tárgyakhoz. És akkor a sorsa nem változott volna meg. Így a végén elérte a célját, mint minden mesehős: király lett belőle.

Idézzetek fel néhány más mesét, és keressétek benne ezeket a mesei elemeket.

A mesében **a tér és az idő is sajátosságos**. A szegény ember háza bármelyik faluban állhatna, akárcsak a király palotája.

A hősök nagy távolságokat tesznek meg, hol gyalog (ilyenkor mondják, hogy „ment, mendegélt hetedhét ország ellen”), hol lovon („vigyél, édes paripám, akár a szélvész”), hol varázsszerepek segítségével („hipp-hopp, ott legyek, ahol akarok”). Felkapaszkodnak az égigérő fán a felső világba, vagy leereszkednek az alsó világba.

Őseink úgy képzeltek el a világot, hogy három szintje van. Fönt van a Nap, Hold birodalma, a tiszta szellemek világa. Lent az ártó szellemek, a gonosz sárkányok élnek. A középső szint az embereké. Ez a hármas tagolás nagyon sok nép hiedelemvilágában él. A mesék is megőrizték ezt.

Az idő sem úgy telik a mesékben, mint a hétköznapiakban. Van olyan szolgálat, ahol egy vagy három nap, esetleg egy hét az esztendő. A mesehősök is egyik napról a másikra felnőttek lesznek.

Bizony, varázslatos világ a mesék gazdag világa. Ne csodálkozzatok tehát, ha **az olyan mesét, amelyben bármi megtörténhet, varázsmesének hívják.**